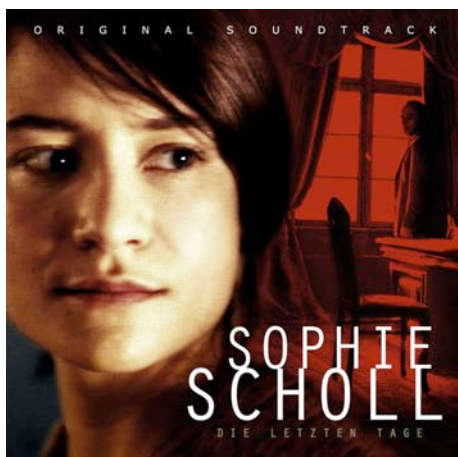


## Zadnji dnevi Sophie Scholl 15+

*pedagoško gradivo*

**avtorica** Anja Naglič



### kazalo

uvod	2
umestitev filma v učne načrte	2
o filmu	2
o avtorju	5
film in kontekst	
Bela vrtnica	7
Sophie Scholl	14
druga odporniška gibanja v Nemčiji	17
filmski viri in režiserjev pristop k obravnavani temi	20
filmska govorica	23
teme za razpravo	25
viri	27

## uvod

Pričujoče gradivo pojasni zgodovinski kontekst, ki je botroval nastanku filma in filmsko govorico. Razlaga filmske govorice se v naših pedagoških gradivih pojavlja le redko in je iztočnica predvsem za pogovore v filmskih krožkih, medtem ko so ostale predstavljene teme širše uporabne, predvsem pri predmetu zgodovine.

## umestitev filma v učne načrte

Film je zlasti primeren za razpravo pri pouku zgodovine, filozofije, sociologije in nemškega jezika, saj tematizira nacizem ter nemško protinacistično odporiško gibanje in udejanjanje t. i. državljskega poguma v njegovi skrajni obliki (žrtvovanje življenja za načela in ideale).

## o filmu

### filmografski podatki

**Zadnji dnevi Sophie Scholl, Sophie Scholl – Die letzten Tage**, Nemčija, 2005, 116 min, nemščina, 35 mm, 1 : 1,85

**režija** Marc Rothemund

**scenarij** Fred Breinersdorfer

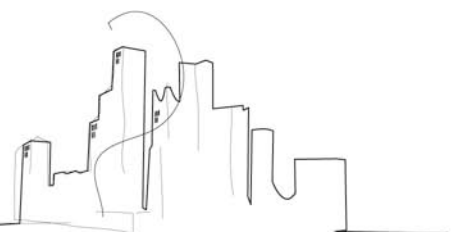
**igrajo** Julia Jentsch (Sophie Scholl), Fabian Hinrichs (Hans Scholl), Alexander Held (Robert Mohr), Johanna Gastdorf (Else Gebel), André Hennicke (dr. Roland Freisler), Florian Stettner (Christoph Probst), Johannes Suhm (Alexander Schmorell), Maximilian Brückner (Willi Graf), Jörg Hube (Robert Scholl), Petra Kelling (Magdalene Scholl) idr.

**fotografija** Martin Langer

**montaža** Hans Funck

**glasba** Reinhold Heil, Johnny Klimek

**zvok** Roland Winke



**producenti** Christoph Müller in Sven Burgemeister (Goldkind Film); Marc Rothemund in Fred Breinersdorfer (Broth Film)

**distribucija** Cinemania group

**žanr** zgodovinska drama

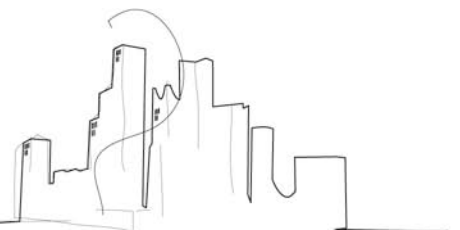
### **vsebina**

Igrani film **Zadnji dnevi Sophie Scholl** temelji na resničnih dogodkih in pripoveduje o zadnjih šestih dneh življenja študentke Sophie Scholl – članice odporiške skupine Bela vrtnica, ki je med drugo svetovno vojno delovala v Münchnu.

17. februarja 1943 štirje člani Bele vrtnice v münchenskem skrivališču razmnožujejo in kuvertirajo svoj šesti letak, usmerjen proti nacistični strahovladi s Hitlerjem na čelu. Hans Scholl zbrane člane preseneti s tveganim načrtom – naslednji dan namerava del letakov skrivaj razdeliti na münchenski univerzi. Sestra Sophie se odloči, da se mu bo pri tej akciji pridružila.

Ko Hans in Sophie naslednje jutro s kovčkom, polnim letakov, stopita v avlo univerze, so hodniki povsem prazni, a že čez nekaj minut bo ura enajst in iz predavalnic bodo prišli profesorji in študentje. Letake v naglici polagata po avli in hodnikih, manjši kup pa Sophie na koncu vrže na prazno notranje dvorišče. Njuno početje opazi hišnik, in ko zvonec naznani konec ure, ju sredi vrveža ujame in odpelje na zaslišanje k rektorju, ta pa ju preda gestapu.

Odpeljejo ju v münchensko centralo gestapa, kjer ju tri dni zaslišujejo. Vsebina letakov – ki študente pozivajo, naj se po hudem vojaškem porazu nemške vojske v Stalingradu Hitlerjevi oblasti končno uprejo – po nacističnih merilih pomeni veleizdajo, za katero je zagrožena smrtna kazen. Kriminalist Robert Mohr Sophie zaslišuje skrajno natančno in temeljito, za gestapo sicer značilnih brutalnih metod pa se pri tem ne poslužuje. Sophie se mu uspešno postavlja po robu; spretno se izmika vprašanjem, prireja resnico in prizna samo tisto, česar ni



mogoče zanikati. Ker so njene in Hansove izjave usklajene, se Mohr pusti prepričati, da sta nedolžna. Ko Sophie odpeljejo v celico, verjame, da jo bodo že kmalu izpustili.

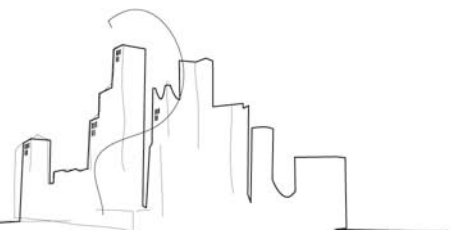
Toda upanje v trenutku splahni, ko gestapo v stanovanju brata in sestre Scholl najde neovrgljive dokaze, ki poleg njiju obremenijo še enega od članov Bele vrtnice – Christoha Probst. Ko Sophie izve, da je Hans med zaslišanem vso krivdo prevzel nase, spremeni strategijo; v svojem priznanju sebe in Hansa razglasi za edina storilca in si od tega trenutka prizadeva le še za to, da ne bi izdala drugih članov skupine. Da je s tem podpisala svojo smrtno obsodbo, se zaveda.

Nadaljnji pogovori z Mohrom niso zgolj živce parajoče skrivalnice, temveč občasno tudi pravi filozofski dvoboji. Sophie z neverjetno ostrino navaja grozodejstva nacistične Nemčije – politično zatiranje, pobijanje Judov, evtanazija ... Trdi, da ji vest in vera v boga ne dopuščata drugega kot odpor do nacističnega režima. Mohr je naenkrat negotov in pogumni mladenki ponudi, da se razbremeni krivde: če bi se ideološko distancirala od brata, bi se smrtni obsodbi še lahko izognila. Toda Sophie je zdaj trdno odločena in želi do konca zagovarjati svoja prepričanja. Kaj se dogaja v njeni notranjosti, ve samo njena sozapornica, komunistka Else Gebel; Sophie ponoči moli in v joku zaspi.

Na hitro opravljeni, montirani proces na nacističnem Ljudskem sodišču, ki ga vodi Roland Freisler, je čista farsa. Trdosrčni in žaljivi sodnik obtožencem komajda pusti do besede, Robertu in Magdaleni Scholl ne dovoli prisostvovati sodnemu postopku, obramba pa služi zgolj za videz, saj je obsodba določena že vnaprej: Sophie, Hans in Christoph so obsojeni na smrt in še istega dne usmrčeni z giljotino.

### **nagrade in nominacije (izbor)**

srebrni medved za najboljšo režijo (Marc Rothemund), srebrni medved za najboljšo igralko (Julia Jentsch) in nagrada ekumenske žirije na Berlinalu 2005  
evropska filmska nagrada za najboljšo igralko (Julia Jentsch) 2005  
nominacija za oskarja za najboljši tujejezični film 2006





## o avtorju

Marc Rothemund se je rodil leta 1968 v Münchnu. Filmsko kariero je začel kot asistent svojega očeta, režiserja Sigija Rothemunda, nadaljeval pa kot sodelavec Helmuta Dietla (pri filmu **Rossini**), Berndta Eichingerja (**Das Mädchen Rosemarie**), Dominika Grafa (**Sperling**) in Gérarda Corbiauja (**Farinelli, il castrato**). Svoje prve samostojne projekte je režiral za televizijo. V njegovem filmskem opusu prevladujejo komedije in kriminalne nadaljevanke. Rothemundov najpomembnejši televizijski film je **Die Hoffnung stirbt zuletzt** iz leta 2001, prvi kinematografski film, **Das merkwürdige Verhalten geschlechtsreifer Großstädter zur Paarungszeit**, je posnel leta 1998, preboj pa je doživel prav s filmom **Zadnji dnevi Sophie Scholl**, ki mu je mdr. prinesel berlinskega srebrnega medveda in nominacijo za oskarja.

## filmografija

Zwei zum Verlieben: Bärbel (1996, TV)

Anwalt Abel: Die Spur des Mädchenmörders, Todesurteil für eine Dirne (1998, TV)



Das merkwürdige Verhalten geschlechtsreifer Großstädter zur Ljubzenski  
prizori s planeta Zemlja (Paarungszeit/Love Scenes from the Planet Earth)  
(1998)

Tečnoba v hlačah (Harte Jungs) (2000)

Upanje umre zadnje (Die Hoffnung stirbt zuletzt) (2001)

Das Duo – Der Liebhaber (2003, TV)

Zadnji dnevi Sophie Scholl (Sophie Scholl – Die letzten Tage) (2005)

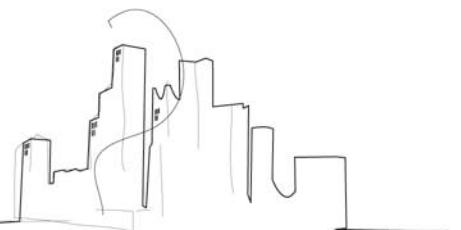
Panorama (2007)



## **film in kontekst**

### **Bela vrtnica**

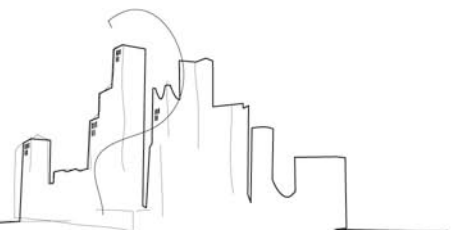
Bela vrtnica je bilo ime neoborožene münchenske odporniške skupine v času druge svetovne vojne; sestavljalo jo je šest članov (pet študentov, starih od 21 do 25 let, in en profesor z univerze v Münchnu) ter nekaj deset sodelavcev oziroma podpornikov (zlasti študentov, intelektualcev in umetnikov) iz Münchna in od drugod. Jedro skupine je delovalo od junija 1942 do februarja 1943. V tem



času so njeni člani spisali, razmnožili in ob pomoči sodelavcev prebivalcem Münchna ter nekaterih drugih nemških in tudi avstrijskih mest v več tisoč izvodih razdelili oziroma poslali šest letakov, v katerih so ljudi seznanjali z zločini in zablodami nacističnega režima ter jih pozivali, naj se Hitlerju uprejo. Poleg anonimnih letakov so napisali tudi nekaj parol na münchenskih zidovih.

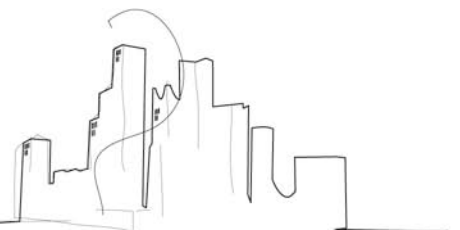
Člani Bele vrtnice so bili študentje medicine Hans Scholl (1918–1943), Christoph Probst (1919–1943), Willi Graf (1918–1943) in Alexander Schmorell (1917–1943), Hansova sestra Sophie Scholl (1921–1943), ki je študirala filozofijo in biologijo, ter muzikolog, psiholog in univerzitetni profesor filozofije Kurt Huber (1893–1943). Poleg nasprotovanja nacizmu jih je povezovalo tudi zanimanje za literaturo, glasbo, likovno umetnost, filozofijo, religijo in šport (radi so plavali, smučali in hodili v gore), prihajali pa so iz bolj meščanskih družin. Njihovi motivi za odpor so bili na začetku različni. Hans Scholl se je v šolskih letih pridružil organizaciji Hitlerjugend, a se je zaradi njenega avtoritarno-militantnega značaja od nje kmalu odvrnil in se vključil v prepovedano mladinsko gibanje Bündische Jugend (bil je član zveze dj.1.11). Schmorell, ki je bil po materi ruskega porekla, se je navduševal nad Rusijo ter nasprotoval vojaškemu urjenju, uniformnosti in zatiranju svobode. Grafa je pri odporu izrazito vodila krščanska vera; izhajal je iz gibanja Bündische Jugend (včlanjen je bil v katoliško zvezo Grauer Orden), nacizmu pa je nasprotoval že od vsega začetka. Probst je odraščal v versko in kulturno strpni družini ter hodil v liberalno-humanistično usmerjene šole. Sophie Scholl se je Beli vrtnici pridružila jeseni 1942, ko je po naključju odkrila bratovo skrivno dejavnost. Kurt Huber pa se je v delo skupine vključil konec leta 1942 ob pripravi petega letaka.

V širšem smislu so k Beli vrtnici spadali tudi sodelavci in podporniki, ki so pomagali pri razdeljevanju in razpošiljanju letakov (zlasti izven Münchna), zbirali ali darovali denar za ovojnice in znamke ali nudili kakšno drugo obliko pomoči. Pomembno vlogo so odigrali člani "skupine ulmskih maturantov" (Franz J. Müller, Hans Hirzel, Susanne Hirzel, Heinz Brenner in Heiner Guter), študenta Hans Conrad Leipelt in Marie-Luise Jahn, brat enega od članov berlinske odporiške mreže Rdeča kapela Falk Harnack ter prijatelj Hansovega in Sophiejinega očeta Eugen Grimminger, ki je Beli vrtnici podaril precej denarja in ciklostil. Skupino so



podpirali tudi tast Christopha Probst Harald Dohrn, arhitekt Manfred Eickemeyer, v čigar ateljeju so se člani Bele vrtnice sestajali, slikar Wilhelm Geyer, ki je najemal Eickemeyerjev atelje in je Hansu Schollu predal ključne teh prostorov, ter knjigarnar Josef Söhngen, ki je svojo klet ponudil kot skrivališče za letake in ciklostil. Zelo pomembna je bila tudi t. i. hamburška veja Bele vrtnice, ki jo je sestavljalo več skupin; sem so spadali Traute Lafrenz, Heinz Kucharski, Katharina Leipelt, Elisabeth Lange, Reinhold Meyer, Margaretha Rothe, Friedrich Geussenhainer, Margarethe Mrosek, Curt Ledien ... Mnogi od teh sodelavcev so izhajali iz gibanja Bündische Jugend; poleg tega je bil odpor nekaterih od njih izrecno krščansko motiviran in se je ob deportacijah in nečloveškem ravnanju z Judi in nasprotniki vladajočega režima le še okrepil.

Prijateljem Schmorellu, Probstu, Schollu in Grafu po grozljivih izkušnjah na fronti in poročilih o množičnih pobojih na Poljskem in v Rusiji zgolj branje in razpravljanje ni več zadostovalo, zato sta Schmorell in Scholl poleti 1942 stopila v akcijo. Od 27. junija do 12. julija 1942 sta spisala in v nekaj sto izvodih na naslove intelektualcev z območja Münchna, ki sta jih izbrala iz telefonskega imenika, pa tudi na naslove svojih prijateljev in študijskih kolegov anonimno razposlala prve štiri letake s podpisom Bele vrtnice. Ti letaki so vsebovali pozive k pasivnemu odporu in filozofsko utemeljene obtožbe nacistične države. Konec julija 1942 so morali Scholl, Schmorell in Graf kot pripadniki wehrmachta oditi na vzhodno fronto na opravljanje zdravniške prakse. Kar so doživeli in videli na fronti in v varšavskem getu, je odločilno vplivalo na njihovo nadaljnje življenje. Pozno jeseni so se vrnili v Nemčijo in nadaljevali z odporniško dejavnostjo. Peti letak (*Poziv vsem Nemcem!*), ki so ga januarja 1943 sestavili Schmorell, Scholl in Huber, so v nakladi med 6.000 in 9.000 izvodov v več kurirskih odpravah ob pomoči sodelavcev razdelili po številnih nemških in avstrijskih mestih (Berlin, Dunaj, Frankfurt, Freiburg, Heilbronn, Saarbrücken, Salzburg, Stuttgart ...). Apokaliptičen ton, literarni slog, verske prisposode, zastraševalne izjave ob omembah Hitlerja in nacizma ("oblast zla", "smrdljivo žrelo pekla" ...), krščansko-moralne pozive k pasivnemu odporu, formulirane v dolgih stavkih in opremljene s citati Goetheja, Aristotela in Lao Zija, iz prejšnjih štirih letakov, so v petem in pozneje tudi v šestem letaku zamenjali bolj jedrnat jezikovni slog, krajši stavki, neposreden nagovor, informacije o poteku brezupne vojne in konkretne zahteve po uveljavljanju pravic. V petem letaku so prvič omenili politične cilje, kot so





svoboda govora in vere, demokracija in federalizem. Okrepili so stike z odporniškimi krogi v drugih mestih, v že prej občudovanem profesorju Huberju pa našli pomembnega soborca. Delovanje Bele vrtnice je zbuvalo vedno več pozornosti, kar je – zlasti od konca januarja 1943 – vodilo k intenzivnejšemu iskanju njenih članov; februarja 1943 je gestapo že domneval, da člani prihajajo iz münchenskih študentskih krogov in je po drugi akciji s protinacističnimi napisi univerzo stalno nadzoroval.

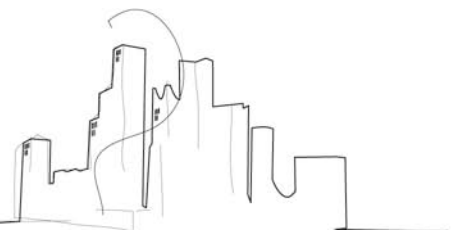
Konec januarja 1943 so Nemci izgubili bitko za Stalingrad. Na nemški strani je padlo okoli 230.000 vojakov, na ruski strani pa več kot milijon ljudi. Ta poraz – prvi velik poraz nemške vojske – je pomenil preobrat pri vojskovanju na vzhodni fronti in hud udarec za borbeno moralo nemškega prebivalstva; po tem dogodku se je tudi močno okrepil odpor v zasedenih evropskih državah. Za člane Bele vrtnice je bila to spodbuda za novo, še bolj tvegano akcijo: v nočeh na 3., 8. in 15. februar so Schmorell, Scholl in Graf zidove univerze in drugih javnih zgradb v središču Münchna popisali s parolami "Dol s Hitlerjem", "Hitler – množični morilec" in "Svoboda", Huber pa je napisal šesti letak, ki se je začel z nagovorom "Študijske kolegice! Študijski kolegi!", v njem pa je bilo izraženo ostro nasprotovanje vojni politiki tretjega rajha. Ker vseh izvodov letaka ni bilo mogoče razposlati, so se člani Bele vrtnice odločili, da bodo približno 1.700 izvodov odnesli na münchensko univerzo. 18. februarja 1943 okrog 11. ure je brata in sestro Scholl – potem ko sta večji del letakov položila pred predavalnice, manjši kup pa je Sophie z galerije vrgla na prazno notranje dvorišče – opazil hišnik Jakob Schmid, pripadnik SA, in ju predal rektoratu univerze. Po večurnem zaslišanju pri pravnem zastopniku univerze dr. Ernstu Haeffnerju in rektorju univerze prof. Waltherju Wüstu, ki je bil ndr. predstojnik katedre za Arijsko kulturo in jezikoslovje ter član SS, ju je aretiral gestapo. V münchenski centrali gestapa v Wittelsbacher Palais je Sophie od 18. do 20. februarja zasliševal kriminalist Robert Mohr. Kot je razvidno iz zapisnika gestapa, si je Sophie v tem zaslišanju ves čas prizadevala sebe in Hansa predstaviti kot edina akterja in s tem zaščititi prijatelje. 22. februarja je berlinski sodnik Roland Freisler v zgolj tri ure trajajočem sodnem postopku na Ljudskem sodišču Hansa in Sophie skupaj s Probstom, čigar osnutek za sedmi letak je imel Hans ob aretaciji pri sebi, zaradi veleizdajalske podpore sovražnikom, priprav na veleizdajo in spodkopavanja obrambne moči obsodil na smrt z giljotino. Pisna



prošnja Hansovih in Sophiejinih staršev za pomilostitev ni bila uslišana in vsi trije obsojenci so bili še istega dne v zaporu München-Stadelheim usmrčeni; Hansove zadnje besede, ki jih je izrekel tik pred obglavljenjem, so bile "Naj živi svoboda!" in po poročilih osebja iz zapora ne Hans ne Sophie med odhodom na usmrtitev nista kazala nikakršnega strahu.

Huber, Graf in Schmorell so bili na smrt obsojeni v drugem sodnem postopku, 19. aprila 1943. Huber in Schmorell sta bila obglavljena 13. julija 1943 v zaporu München-Stadelheim, Graf pa 12. oktobra 1943, potem ko je gestapo več mesecev iz njega skušal spraviti imena sodelavcev in podpornikov Bele vrtnice. Aretirana je bila tudi večina sodelavcev in nekateri so bili obsojeni na smrt. Eugen Grimminger je bil 19. aprila 1943 obsojen na deset let strogega zapora. Falka Harnacka so zaradi "pomanjkanja dokazov" najprej oprostili, ko so ga decembra 1943 spet prijeli in ga nameravali poslati v koncentracijsko taborišče, pa mu je uspelo pobegniti. Josefu Söhngnu so 13. julija 1943 dodelili šest mesecev zapora. Hans Hirzel in Franz J. Müller sta bila leta 1943 obsojena na pet let zapora. Hans Conrad Leipelt in Marie-Luise Jahn sta po usmrtitvi Hansa in Sophie Scholl ter Christopha Probstsa s pisalnim strojem razmnožila šesti letak in ga s pripisom "In njihov duh kljub vsemu živi naprej!" razširjala po Hamburgu. Ko sta zbirala denar za vdovo Kurta Huberja, so ju ovadili in aretirali. Leipelt je bil 13. oktobra 1944 obsojen na smrt in 29. januarja 1945 usmrčen z giljotino, Marie-Luise Jahn pa so obsodili na dvanajst let strogega zapora.

V nekoliko drugačni obliki je Bela vrtnica živela naprej na hamburški univerzi. Študentka medicine in prijateljica članov Bele vrtnice, Traute Lafrenz, je konec leta 1942 tretji letak prinesla v Hamburg. Njen prijatelj Heinz Kucharski, študent filozofije in orientalistike, ga je s pomočjo skupine opozicijskih študentov razširjal med ljudi. Gestapo jim je konec leta 1944 prišel na sled. 17. aprila 1945 so člane hamburške Bele vrtnice pripeljali na Ljudsko sodišče. Kucharski je bil obsojen na smrt, a mu je med prevozom na usmrtitev uspelo pobegniti. Traute Lafrenz je bila obsojena na zaporno kazen in je po vojni odšla v ZDA. Drugi člani hamburške Bele vrtnice so bili prav tako obsojeni in kar sedem jih je umrlo v zaporu gestapa ali v koncentracijskem taborišču.

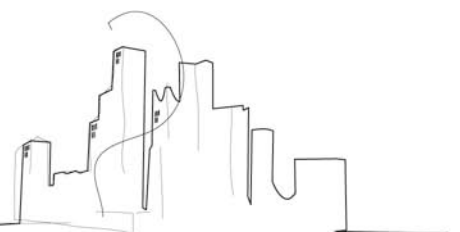


Prek Helmutha Jamesa von Moltkeja je šesti letak iz Hamburga prišel v tujino. Jeseni 1943 so ga v Veliki Britaniji – pod naslovom *Nemški letak. Manifest Münchenskih študentov* – ponatisnili, sto tisoče izvodov so z vojaškimi letali raztrosili po Nemčiji, besedilo pa predvajali po BBC.

Letaki Bele vrtnice so bili več kot zgolj upor vesti; bili so izrazito politično motivirani in so nastali iz prepričanja, da se zločinskega nacističnega sistema ne sme več molče opazovati, temveč se mu je treba upreti. Člani skupine in tudi mnogi njihovi sodelavci so to svoje prepričanje plačali z življenjem.

Nemški režiser Michael Verhoeven je v odjavni špici svojega igranega filma **Bela vrtnica (Die weiße Rose, 1982)** opozoril, da so bile smrtne obsodbe članov Bele vrtnice v času nastanka filma pravno še vedno veljavne. Danes je znano, da so te obsodbe v nekaterih deželah nekdanjih zasedbenih območij (npr. na Bavarskem) razveljavili že v letih 1946 in 1947. Razprava, ki jo je Verhoeven s svojim opozorilom sprožil, je privedla do izjave vseh poslanskih skupin v bundestagu 25. januarja 1985, v kateri je bilo zapisano, da "kot 'Ljudsko sodišče' poimenovana ustanova ni bila sodišče v smislu pravne države, temveč orodje terorja za uveljavljanje nacionalsocialističnega samodrštva." Po združitvi obeh Nemčij je bundestag 28. maja 1998 razveljavil vse nepravilne sodbe, sprejete v času nacizma.

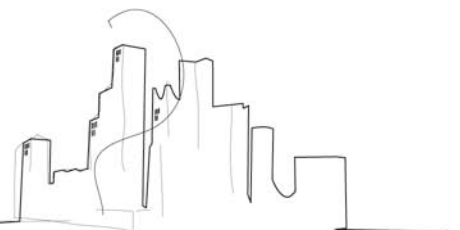
V 80. letih prejšnjega stoletja je obenem prišlo do pomembnega preobrata pri vrednotenju Bele vrtnice. V ZRN so se do takrat – kljub temu, da so skupini izrekli priznanje – bolj osredotočali na odpor 20. julija 1944; v NDR so člane skupine predstavljali kot "antifašistične odporne", verske in humanistične motive njihovega delovanja pa so pri tem ignorirali; generacija protestnikov leta 1968 je Belo vrtnico umeščala v tradicijo nepolitičnega, krščanskega, idealističnega, civilnodružbenega in zelo nemškega sveta. V 80. letih so skupino končno začeli intenzivno strokovno proučevati in motive njihovega delovanja obravnavati celostno, začelo pa se je tudi poveličevati in izpostavljati Hansa, še bolj pa Sophie Scholl.



Kako "učinkovit" je bil odpor Bele vrtnice in koliko ljudi je dosegel, sicer nikoli ne bo mogoče zanesljivo ugotoviti, nedvomno pa je za nemško zgodovino skupina zelo pomembna; Thomas Mann, Winston Churchill in Theodor Heuss so, denimo, v članih Bele vrtnice videli predstavnike "boljše, drugačne Nemčije", ki se vendarle ni v celoti pokorila nacizmu, pa čeprav je bilo tistih, ki se niso uklonili, resda zelo malo. Iz originalnih citatov Bele vrtnice, od katerih so nekateri uporabljeni tudi v filmu **Zadnji dnevi Sophie Scholl**, je razvidno, da so se člani skupine zavedali simbolnega pomena svojega delovanja; takšna sta npr. naslednja citata: "Toliko jih umira v boju za ta režim, torej morajo nekateri umreti tudi v boju proti njemu." in "Naj bomo torej za vedno od vsega sveta osovraženo in izobčeno ljudstvo?"

Danes v Nemčiji (zlasti v Münchnu in Ulmu) na Belo vrtnico ter njene člane in sodelavce opozarjajo številna spominska obeležja in razstave, imena ulic, trgov, šol ipd. Od leta 1980 se podeljuje 10.000 evrov vredna literarna nagrada, poimenovana po bratu in sestri Scholl (Geschwister-Scholl-Preis); leta 2007 jo je za svoj *Ruski dnevnik* postumno prejela Ana Politkovska. Leta 1987 so preživeli člani Bele vrtnice in sorodniki usmrčenih članov v Münchnu ustanovili Sklad Bela vrtnica (Weiße Rose Stiftung), leta 2003 pa so še živeči člani ustanovili Inštitut Bela vrtnica (Weisse Rose Institut), namenjen znanstvenemu proučevanju in ocenjevanju dosežkov skupine.

Člani Bele vrtnice še danes veljajo za zgled državljanskega poguma – ne le v političnem, temveč tudi v vsakdanjem življenju. Z izjemo t. i. atentatorjev 20. julija ni bila v povojni Nemčiji nobena odporniška skupina deležna tolikšne pozornosti in občudovanja kot ravno Bela vrtnica.





## **Sophie Scholl**

Sophia Magdalena Scholl (v krajši različici Sophie Scholl) se je rodila 9. maja 1921 v južnonemškem Forchtenbergu materi Magdaleni Scholl (1881–1958) in očetu Robertu Schollu (1891–1973). Imela je tri sestre, Inge (1917–1998), Elisabeth (1920) in Thilde (1925–1926), ter dva brata, Hansa (1918–1943) in Wernerja (1922–1944). Leta 1930 se je družina iz Forchtenberga preselila v Ludwigsburg, od tam pa dve leti pozneje v Ulm. Mati, ki je bila do poroke diakonisa, in oče, ki je bil odločen liberalec (zaradi protinacističnih izjav in delovanja je bil tudi zaprt) in večkratni župan, sta otrokom poleg krščansko-humanističnih vrednot privzgojila tudi močno politično zavest in tako pomembno prispevala k temu, da so se razvili v izrazito etične, čuteče in družbeno-politično angažirane osebe.

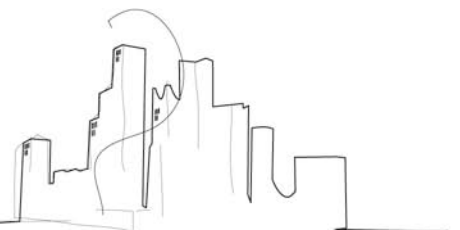
Sophie je šolo opravljala brez težav; zanimala se je za literaturo, glasbo, likovno umetnost, filozofijo in teologijo, zelo rada pa je imela tudi otroke in naravo. Tako kot brat Hans in sestra Inge je sprva verjela v ideal skupnosti, ki so ga propagirali nacisti, zato se je leta 1934 – kljub očetovemu nasprotovanju –



priključila nacistični organizaciji Bund Deutscher Mädel (BDM), v kateri je zasedala tudi več vodstvenih položajev. Po bratovem vzoru se je lotevala preizkusov poguma in vzdržljivosti ter od sebe in drugih zahtevala skrajne napore. Ko je po kongresu NSDAP leta 1936 Hans izstopil iz organizacije Hitlerjugend in se pridružil prepovedani mladinski zvezi dj.1.11, se je tudi Sophie začela od nacizma vse bolj oddaljevati; leta 1939 je BDM zapustila. Jeseni 1937 so Hansa, Inge, Sophie in Wernerja zaradi Hansovega sodelovanja v prepovedanem mladinskem gibanju zaprli; Sophie za nekaj ur, Inge in Wernerja za osem dni, Hansa pa za pet tednov.

Po maturi marca 1940 se je Sophie začela šolati za vzgojiteljico v vrtcu, saj je upala, da se bo tako izognila prisilnemu delu, ki je bil pogoj za študij. Upanje se ji ni uresničilo; spomladi 1941 so jo za pol leta poslali na prisilno delo v Krauchenwies pri Sigmaringnu, zatem pa je morala pol leta opravljati še delo vzgojiteljice v Blumbergu. Takrat je v njenem življenju prišlo do preobrata; zaradi vojaško organiziranega dela je začela izvajati pasiven odpor do nacističnega režima, novo življenjsko orientacijo pa je našla pri Avguštinu, ki ga je v tistem času brala in bila zaradi tega s strani sodelavk deležna tudi posmehljivih pripomb. Maja 1942 je v Münchnu začela študirati biologijo in filozofijo, v semestralnih počitnicah – ravno ko so njenega očeta zaradi kritične pripombe o Hitlerju poslali v zapor – pa je morala v Ulmu pomagati pri proizvodnji orožja.

V Münchnu se je vključila v Hansov krog prijateljev; z njimi jo je povezovala ljubezen do glasbe (Sophie je rada plesala, igrala klavir in hodila na koncerte) in likovne umetnosti (bila je nadarjena za risanje in slikanje), skupaj so obiskovali predavanja profesorja filozofije Kurta Huberja ter razpravljali o filozofskih in religioznih vprašanjih (npr. o tem, v kakšnem smislu se od kristjanov pričakuje politično razmišljanje in delovanje ter kako naj se posameznik vede v diktaturi). V Münchnu so Hans, Sophie in njuni prijatelji navezali stike s filozofi, pisatelji in umetniki, zlasti s predstavnikoma katoliškega eksistencializma Carlom Muthom in Theodorjem Haeckerjem (slednjemu so nacisti leta 1936 prepovedali objavljati in javno nastopati), ki sta odločilno vplivala na njihovo politično razmišljanje in religiozno občutje ter odigrala zelo pomembno vlogo pri Sophiejinem poglobljenem ukvarjanju s krščanstvom.

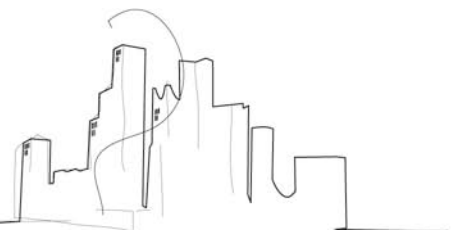


Prijatelje je močno povezoval tudi odpor do Hitlerja in nacizma. Čeprav je Hans sestro skušal odvrniti od sodelovanja v krogu odpornikov proti vladajočemu režimu, se je Sophie uspelo vključiti v njihovo dejavnost. Odločena za ilegalno kritiko nacizma je sodelovala pri izdelavi in razširjanju letakov Bele vrtnice, kar je bilo zanjo usodno.

Čeprav Sophie v Beli vrtnici nikakor ni imela vodilne vloge, je zaradi samostojnega razmišljanja in delovanja, s katerima se je izkazala že v zgodnjih letih, ter zaradi dejstva, da je bila najmlajša članica in edina ženska v ožjem krogu skupine, po koncu vojne zlasti med mladimi pritegnila posebno pozornost in bila deležna velikega priznanja. Njeni v zapuščini ohranjeni dnevniški zapiski in pisma ter poročila o njenem vedenju med zaslišanji in v zaporu razkrivajo, da je bila zelo izjemna, inteligentna, vedoželjna, vsestransko nadarjena, radoživa in čuteča oseba, ki se je pogumno in dosledno zavzemala za svoja osebna in politična prepričanja. V njenih pismih se na več mestih pojavi citat francoskega katoliškega filozofa Jacquesa Maritaina, ki ga je rad navajal brat Hans: "Il faut avoir l'esprit dur et le cœur tendre." ("Treba je imeti trdnega duha in mehko srce.")

Ob 60. obletnici Sophiejine smrti je bila objavljena korespondenca med njo in njenim štiri leta starejšim zaročencem Fritzem Hartnaglom, s katerim sta se spoznala leta 1937 na plesu in si med njegovim šolanjem za častniški poklic redno dopisovala. Tik pred začetkom druge svetovne vojne sta v severni Nemčiji preživela skupne počitnice, nekaj tednov pa sta bila skupaj še med Hartnaglovim urjenjem za častnika v Weimarju. Ob vprašajnih vojne in vojaške službe sta se večkrat tudi sporekla. Za Sophiejino usmrtitev je Hartnagel izvedel v vojaški bolnišnici v Lvovu, potem ko je bil v Stalingradu ranjen in je od tam še pravočasno pobegnil. Po vojni se je poročil s Sophiejino sestro Elisabeth in bil sodnik v Ulmu. Do svoje smrti leta 2001 je bil dejaven v mirovnem in protijedrskem gibanju.

O Sophie Scholl in Beli vrtnici je bilo napisanih ogromno knjig in člankov, več dramskih del, pesmi, radijskih iger, koncert in opera, posnetih pa je bilo tudi



nekaj filmov; najbolj znani so že omenjena Verhoevnova **Bela vrtnica**, **Pet zadnjih dni (Fünf letzte Tage**, 1982) Percyja Adlona in Rothemundovi **Zadnji dnevi Sophie Scholl**.



### Druga odporniška gibanja v Nemčiji

Protifašistično oziroma protinacistično gibanje ni bilo prisotno samo v deželah, ki jih je Nemčija okupirala, temveč tudi v sami Nemčiji, kjer seveda niso vsi podpirali vladajočega režima ter se vključevali v Nationalsocialistično nemško delavsko stranko (NSDAP) in organizacije pod njenim vodstvom (Hitlerjugend, Deutsches Jungvolk, Bund Deutscher Mädel, Jungmädelbund ...). V Nemčiji je delovala cela vrsta odporniških posameznikov in skupin, ki pa številčno niso bili dovolj močni, da bi odločneje vplivali na potek vojne. Ti posamezniki in skupine so se med seboj zelo razlikovali, zato o enotnem odporniškem gibanju tu ne moremo govoriti. Odpor se je formiral tako v manjših akcijah posameznikov (med temi je najbolj znan neuspeli bombni atentat na Hitlerja, ki ga je 8. novembra 1939 v Münchenski gostilni Bürgerbräukeller pripravil Georg Elser) kot tudi v obsežnih, profesionalno pripravljenih akcijah skupin (sem npr. sodi spodleteli atentat zarotnikov na Hitlerja 20. julija 1944). Med odporniki niso bili samo junaški možje in žene, ki so se s svojimi dejanji zapisali v zgodovino, ampak tudi anonimni ljudje, ki so si upali tvegati in se v vsakdanjem življenju pogumno upirati nacistični samovolji.



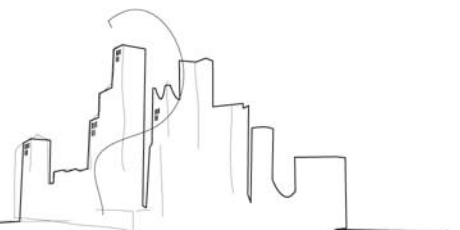


Nemško odporniško gibanje v času nacizma lahko razdelimo v naslednje kategorije: odpor, ki je izhajal iz delavskega gibanja (iz vrst komunistov, socialdemokratov, anarhistov in sindikalistov), odpor med prisilnimi delavci in vojnimi ujetniki, mladinski odpor, kulturni odpor, državljanski odpor, odpor v wehrmachtu, cerkveni odpor, judovski odpor, spontani odpor, odpor v vsakdanjem življenju (t. i. državljanski pogum) in odpor iz pregnanstva.

V Nemčiji so do leta 1934 odpravili vsa ustavna sredstva za odvzem oblasti Hitlerju, zato ga na legalen način ni bilo mogoče odstaviti. Po prihodu NSDAP na oblast so bile najprej dejavne predvsem komunistične, socialdemokratske in druge levo usmerjene skupine, katerih delovanje pa sta gestapo in SS že v nekaj letih močno oslabila. V naslednjih letih se je okrepila zlasti aktivnost religiozno in etično motiviranih skupin in posameznikov. Deli vodstva wehrmachta in celo nekateri konservativno-nacionalni politiki so bili do nacizma že od začetka precej kritični. Ko je Hitler leta 1938 odstavil vodstvo wehrmachta, je skušal general Beck organizirati skupen nastop vrhovnih kadrov wehrmachta proti Hitlerjevimi vojnimi načrtom, vendar pred poletjem 1944 kakšni večji prevratniški načrti niso bili izpeljani; za obsežen državni udar, ki naj bi revolucioniral državo, je bila sposobna šele organizacija zarotnikov 20. julija 1944, ki so se večinoma rekrutirali iz elite tretjega rajha.

Vse odporniške skupine so se zavedale, da predstavljajo neznatno manjšino nemškega prebivalstva. Realnih možnosti, da bi politični sistem korenito spremenile, zato niso imele. Zavezniške države nemškega odpora niso podpirale, njihova zahteva po brezpogojni kapitulaciji Nemčije pa je celo pripeljala do solidariziranja nekaterih odpornikov z državnim vodstvom; zavezniki nemškimi odpornikom niso dali nobene možnosti, da bi s prevzemom oblasti izboljšali mirovne pogoje.

Po letu 1945 je sklicevanje na odpor pogosto služilo kot podlaga za identiteto in legitimacijo novih organizacij in sistemov. Zahodnonemški bundeswehr se je npr. močno skliceval na neuspeli atentat 20. julija 1944, za NDR pa je bil komunistični odpor v času nacizma ena od glavnih legitimacij. To je navadno vodilo k

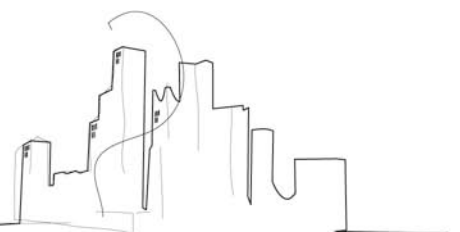


pretiranemu izpostavljanju in povečevanju ene od oblik oziroma skupin odpora, medtem ko so bile druge marginalizirane ali celo še po koncu vojne kriminalizirane (tako je bilo npr. s skupinami, imenovanimi Edelweißpiraten). Ker je bilo vrednotenje učinkov posameznih odporiških dejavnosti torej tudi po vojni odvisno od stališča, s katerega so jih obravnavali, so posamezni odporniki (npr. Georg Elser in Edelweißpiraten) v določenem obdobju iz kolektivnega spomina skoraj izginili.



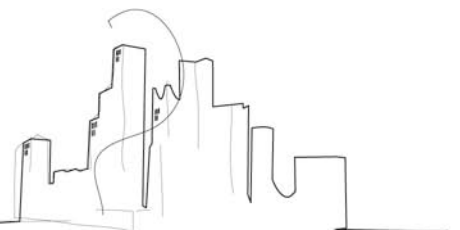
### **filmski viri in režiserjev pristop k obravnavani temi**

Film **Zadnji dnevi Sophie Scholl** se – kot je razvidno že iz naslova – osredotoča na Sophie Scholl, točneje rečeno, na njeno osebnost in zadnjih šest dni njenega življenja. Tak pristop so režiserju in scenaristu omogočili dokumenti iz fondov vzhodnonemške varnostne in obveščevalne službe (Stasi) in osrednjega arhiva Enotne socialistične partije Nemčije (SED), ki so šele po združitvi obeh Nemčij postali javno dostopni. Na podlagi zapisnika o zaslišanju s strani Roberta Mohra je bilo mogoče prepričljivo rekonstruirati dolgo izpraševanje, ki mu je bila Sophie podvržena, podlaga za rekonstrukcijo sodnega postopka na Ljudskem sodišču Rolanda Freislerja pa je bil sodniški zapisnik.



**Zadnji dnevi Sophie Scholl** zaradi osredotočenosti na Sophie o Beli vrtnici (njenih članih, akcijah, ciljih in vzdušju v njej) resda pove neprimerno manj kot npr. Verhoevnova **Bela vrtnica**, se pa zato gledalcev veliko bolj dotakne. Rothemundu uspe na eni strani zelo tankočutno predstaviti protagonistko, na drugi strani pa nazorno prikazati način delovanja policijskega in sodnega aparata v nacistični Nemčiji. Velik čustven naboj filma izhaja tudi iz dialogov in gest, rekonstruiranih na podlagi zgodovinskih virov (tj. že omenjenega zapisnika z zaslišanja in sodnega procesa, pa tudi poročil prič) in posredovanih v zgoščenih podobah, ki s svojo človeško toplino in moralno silovitostjo gledalce še danes nagovarjajo k identifikaciji.

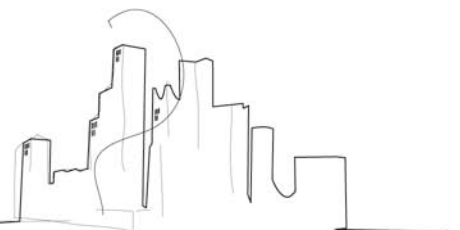
Film se začne s prizorom mladostne razigranosti: Sophie in njena prijateljica Gisela v veselem razpoloženju po radiu poslušata prepovedani swing, kar že nakazuje tisto lahkomiselnost oziroma neprevidnost, ki je imela 18. februarja 1943 za vse člane Bele vrtnice usodne posledice. V prizorih zasliševanja v centrali gestapa je Sophie povsem drugačna; tu je naenkrat sama, brez podpore enako mislečih prijateljev, odvisna samo od svojih moči, zbranosti in poguma, da se upre diktaturi. Že zelo kmalu se izkaže, da je za svoje ideale pripravljena tvegati tudi življenje. Mohr ve, da pri akcijah z letaki ni imela vodilne vloge, in v drugem delu zasliševanja od nje niti več ne zahteva imen drugih članov Bele vrtnice, temveč le to, da se distancira od brata in delovanja v skupini in da svoje početje prizna za napako. Zakaj Sophie kljub tej "ugodni ponudbi" vztrajno brani svoja načela, tudi za ceno lastnega življenja, za nacističnega zasliševalca ostaja nerazumljivo. Razloga za to vztrajnost sta njena vest in zavedanje o moralni nujnosti odpora. Kako dosledno zna pri tem ločevati čustva in vest, razkrijejo njeni pogovori s sojetnico Else Gebel (po poročilu slednje je Percy Adlon posnel film **Pet zadnjih dni**, ki je po dramaturški zasnovi podoben Rothemundovemu filmu); iz teh pogovorov je razvidno, da strah pred smrtjo Sophie nikakor ni tuj in da je v marsičem takšna kot njene vrstnice – pogreša varnost doma in svojega zaročenca ter hrepeni po miru. Krščanska vera ji je pri tem v veliko oporo. Magdalena in Robert Scholl sta svoje otroke vzgajala po idealih verske morale in politične svobode; kako zelo je nacizem te ideale kršil, je mogoče razbrati iz letakov Bele vrtnice, ki jih je soustvaril tudi Hans, s katerim je bila Sophie zelo povezana.



V dialogu z Mohrom, ki večkrat prestopi okvir običajnega zasliševanja, Sophie neomajno zagovarja svoja prepričanja. Pojma "svoboda" in "čast" razume popolnoma drugače kot nacisti. Zanj "svoboda" pomeni svobodo govora, v današnjem jeziku torej eno od temeljnih človekovih pravic, Mohr pa na ta pojem gleda izključno z nacionalnega vidika – "Nikdar več okupacije nemškega ozemlja!" Mohrovemu vztrajanju pri "zakonu", ki ščiti družbo pred kaosom, se Sophie zoperstavi s "človeško vestjo", ki v nasprotju z zakonom ni podvržena nikakršnim spremembam. Sophiejino vero še prav posebej kršita nacistično ravnanje z Judi in evtanazija – torej ubijanje po prepričanju nacistov "manjvrednih" ali celo "življenja nevrednih" ljudi –, saj odločitev o vrednosti posamenega življenja po njenem prepričanju ni v človeških, temveč izključno v božjih rokah.

Rothemund v filmu opozori tudi na dejstvo, da je imel tistega dne, ko je gestapo aretirala Hansa in Sophie Scholl, minister za obveščanje in propagando Joseph Goebbels v Berlinu svoj znameniti govor o totalni vojni. Ta govor slišimo v prizoru, v katerem Sophie privedejo v zapor. Sovpadanje teh dveh dogodkov ni bilo naključno; šesti letak Bele vrtnice in Goebbelsov govor sta namreč obravnavala isti dogodek – poraz nemške vojske v bitki za Stalingrad, ki ga je vrhovno poveljstvo wehrmachta oznanilo 3. februarja 1943. Medtem ko je Goebbels v svojem govoru od ljudi zahteval, da se še zadnjič dvignejo v boj, so člani Bele vrtnice v šestem letaku zahtevali "dan obračuna". V tej fazi vojne poziv Bele vrtnice ni pomenil zgolj "veleizdaje" in "spodkopavanja obrambne moči", temveč je pri nemškem prebivalstvu, ki je bilo pred porazom v Stalingradu prepričano o zmagi, padlo na plodna tla. Le tako je mogoče pojasniti razburjenje, s kakršnim sta se policija in sodstvo odzvala na dejavnosti Bele vrtnice.

Vodja preiskav o Beli vrtnici je bil Robert Mohr – s 26 leti delovnih izkušenj eden od najpretkanejših članov gestapa. V filmu je predstavljen kot hladen uradnik in goreč privrženec nacizma, ki v glavnem nadzoruje svoja čustva, vendar občasno (zlasti zaradi Sophiejinega vztrajnega prikrivanja resnice) tudi pobesni. Med zaslišanji preračunljivo uporablja svojo avtoriteto, Sophiejinim očitkom glede pobijanja Judov in evtanazije pa ugovarja z znano nacistično retoriko; kljub temu

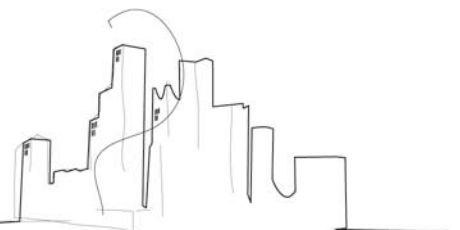


se na Sophiejino jasno argumentacijo nekajkrat odzove defenzivno. V razpravi o vojnem pohodu proti Rusiji celo pokaže nekaj čustev, saj je na vzhodno fronto kot vojak odšel tudi njegov sin. Toda ta Mohrova čustva in dokaj zmerna zasliševalska praksa nas ne smeta preslepiti, saj Mohrovi dvomi njegovemu "svetovnemu nazoru" ne pridejo do živega. S svojo natančno preiskavo je prav tako izvrševalec oblastnega aparata, kot to velja za zloglasnega "krvnika" Rolanda Freislerja.

Freisler je kot predsednik berlinskega Ljudskega sodišča od avgusta 1942 predstavljal najstrahotnejšo stran nacistične oblasti – neusmiljeno uničevanje političnih nasprotnikov. Razmerje med zakonom in vestjo, o katerem sta Sophie in Mohr intenzivno razpravljala, je za Freislerja popolnoma nepomembno. Zavezan izključno Adolfu Hitlerju, Freisler krši celo nacistično pravo. Za člane Bele vrtnice je smrtna kazen določena že vnaprej; razbremenilnih prič in prave obrambe v tem postopku ni. Freisler obtožence z rjoventjem utiša in jih zmerja s "tepec", "zajedavec", "podel pes", "zguba", "manjvreden človek" ipd. Pred sodnikom, ki razsoja na podlagi svojega političnega prepričanja, tudi Christoph Probst, ki je bil v dejavnosti Bele vrtnice komajda vključen in je zaradi svojih majhnih otrok in bolne žene prosil za pomilostitev, nima nobenih možnosti za pomilostitev.

### **filmska govorica**

Zadnje dneve Sophie Scholl lahko zaradi majhnega števila oseb v večini prizorov in dogajanja, ki se v glavnem odvija v interierih, označimo za komorni film; v žanrskem smislu gre za mešanico biografije, zgodovinskega filma, kriminalnega trilerja in sodne drame. To, da film – kot piše v uvodni špici – temelji na zgodovinskih dejstvih, zapisnikih zasliševanj in intervjujih s pričami, seveda ne pomeni, da zgodba v celoti sledi in ustreza resničnim dogodkom, saj gre za igrani film z lastnimi dramaturškimi pravili, v katerem so dogodki, osebe in dialogi inscenirani in predstavljeni v zelo zgoščeni obliki. Moč zgodovinskega igranega filma ni v znanstveni analizi, temveč v vizualizaciji in emocionalizaciji dogodkov in oseb. Takšen film lahko gledalce prestavi v preteklost, v njih zbudi



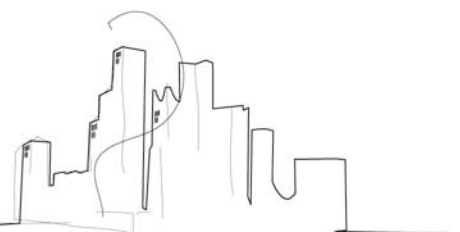
zanimanje za zgodovino, jim omogoči, da poglobijo svoje zgodovinsko znanje, oziroma vpliva na njihovo predstavo o zgodovini.

Kljub številnim ohranjenim dokumentom je veliko stvari, ki so se zgodile v zadnjih dneh Sophiejinega življenja, ostalo nezabeleženih, zato so v filmu dodani fiktivni elementi, ki interpretirajo in dopolnjujejo dokumentirane dogodke, iz zgodovinskih oseb pa ustvarijo prepričljive, dejavne like in jih na ta način gledalcem približajo. V filmu zato osebe vidimo tudi v izmišljenih situacijah (takšen je npr. prizor, v katerem se Sophie pred podpisom priznanja o svoji krivdi še zadnjič pogleda v ogledalo, kar lahko razumemo kot napoved bližajoče se smrti kot ločitve telesa in duše) in slišimo izmišljene dialoge (iz zapisnikov zaslišanja npr. ni videti, da bi Mohr Sophie ponudil, naj se od Hansovih prepričanj in dejavnosti Bele vrtnice distancira ter se tako izogne smrtni kazni).

Po kratkem prikazu Sophiejinega zasebnega življenja v uvodu filma se napetost zelo hitro stopnjuje. Prvi vrhunec predstavlja akcija z letaki in aretacija, ki sledi. Dogajanje se zatem vse do dramatičnega konca omeji zgolj na interiere, kar ustvari vzdušje nelagodja in strahu, ki odlično odraža Sophiejino čustveno stanje.

Scenarist Fred Breinersdorfer je kot podlago za dialoge na spreten način in z le nekaj manipulacijami uporabil ohranjene zgodovinske vire, ki jamčijo avtentičnost dogajanja v filmu. Tako so npr. odlomki iz letakov Bele vrtnice uporabljeni v pogovorih med protagonistami.

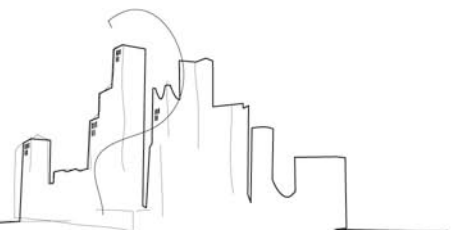
Igralci so s svojo skrajno disciplinirano igro odločilno prispevali k uspehu filma. Igra je zadržana, saj storilci in žrtve delujejo v času, v katerem javno izražena čustva lahko pomenijo smrt. To še zlasti velja za Sophie. Kako se je pod neznosnim psihičnim pritiskom sposobna nadzorovati, je ena od glavnih tem filma. Le v redkih situacijah čustvom dovoli, da pridejo na dan; ko je sama, strah in bes kanalizira v jok in kričanje. Njeno vedenje med zasliševanju je izjemno: medtem ko zgornji del njenega telesa ostaja miren, njene roke, skrite pod robom mize, izdajajo pritajeno živčnost.



Sophiejino vero v svobodo in srečo v onostranstvu posreduje ponavljajoči se motiv oken in dnevne svetlobe, ki pada skozi; nasprotje temu predstavljata motna svetloba luči v celici in zasliševalnici. Malo preden naj bi jo izpustili iz centrale gestapa, a zaradi novih obremenilnih dokazov do tega ne pride, Sophie pogleduje proti enemu od oken, ki pa ne napoveduje svobode, saj za njim stoji visoka opečnata stena. Tako v celici kot na svetlem notranjem dvorišču sodišča tik pred usmrtitvijo je njen – deloma grenek, deloma upanja poln – pogled usmerjen ven. Njene zadnje besede so: "Sonce še vedno sije."

Scenografija in kostumografija. V zgodovinskih filmih je obdobje, v katerem se zgodba odvija, pogosto treba na drag način rekonstruirati, ker prizorišča dogajanja ne obstajajo več ali pa so se preveč spremenila. V filmih o času nacizma se zato mdr. pojavljajo zastave s kljukastimi križi, nacistične uniforme ter kostumi in frizure v stilu 40. let 20. stoletja. V **Zadnjih dneh Sophie Scholl** deluje scenografija skoraj minimalistično, pri kostumih prevladujejo neizrazite barve, pozornost zbujujočim zgodovinskim elementom pa so se v filmu odpovedali. Cesto pred ohranjeno münchenško univerzo so morali zaradi snemanja zapreti le za nekaj ur. Sodni postopek so posneli v dvorani mestne hiše, vzdušje v sodni dvorani, Freislerjev videz in način govorjenja pa so natančno rekonstruirali s pomočjo posnetkov procesa proti zarotnikom 20. julija 1944. Ostale interiere – npr. zasliševalnico in celico – so postavili v prostorih filmskega studia Bavaria; prazne stene, skromna oprema in medla svetloba v celici na centrali gestapa ustvarjajo občutek brezupnosti.

Fotografija in montaža. Zasliševanje, ki predstavlja jedro filma, je posneto v tehniki kader/protikader, pri tem pa so večinoma uporabljeni splošni, polsplošni in srednji plani. Veliki plani so prihranjeni za prizore sodnega postopka in usmrtitve. Spodnji in zgornji rakurz sta uporabljena redko, zgornji rakurz najdemo npr. v prizoru na univerzi, ko se Mohr prvič pogovarja s Sophie in deluje grozeče. Pozneje je tudi med zasliševanjem in med sodnim postopkom uporabljen normalni snemalni kot, tako da Mohr in Freisler nista pretirano demonizirana. Od sicer mirnega montažnega ritma filma odstopa prizor skrajno napete akcije z letaki. Tu je snemalec ob uporabi t. i. steadicama sledil Sophie in Hansu med tekom po stopnicah in galeriji univerze ter hitro akcijo dinamično



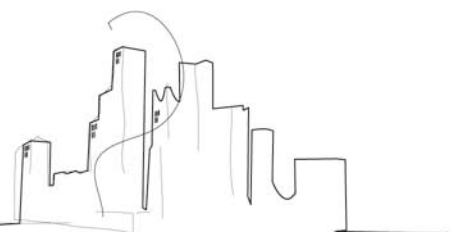
posnel z različnih perspektiv. Protagonista sta v hitrih montažnih menjavah prikazana enkrat od spredaj, drugič od zadaj, kar zbuja grozeč občutek, da ju nekdo opazuje. V prizoru je prisotno tudi stalno menjavanje spodnjega in zgornjega rakurza, s čimer sta Hans in Sophie predstavljena kot delujoči osebi. Za ponazoritev motiva oken, ki predstavlja Sophiejino upanje, je občasno uporabljena subjektivna kamera.

Glasba in zvok. Film se začne s swing pesmijo "Sugar" Billie Holiday, ki prihaja iz radijskega sprejemnika. Ta realna glasba ustvari zgodovinsko in obenem osebno vzdušje, v katerem se Sophie pojavi kot vesela mlada ženska. V nadaljevanju je glasba uporabljena redko, vendar dramaturško zelo učinkovito. Tiskanje letaka spremlja dramatično igranje godal. Prizori akcije z letaki, odvedba na centralo gestapa in vožnja na sodišče so podloženi s povsem sodobno, glasno in energično glasbo; gre za zavesten anahronizem, s katerim skuša film tudi mlajšemu občinstvu, vajenemu drugačne glasbe, posredovati dinamiko prizora in mu omogočiti močnejšo identifikacijo z dogajanjem. Napetost je ustvarjena tudi na ravni zvoka: Hansovi in Sophiejini koraki odmevajo po praznem univerzitetnem notranjem dvorišču, iz ene od predavalnic pa se pridušeno slišijo drobci predavanja (najbrž prof. Huberja). V poznejših prizorih posebno emocionalne, tudi religiozno zaznamovane trenutke (npr. Sophiejino molitev) spremljata preprosta klavirska in zborovska glasba.

### **teme za razpravo**

Film odpira številne zgodovinske, filozofske in sociološke teme; mdr. ponuja izhodišče za razpravo o nacizmu, odporniškem gibanju (tako med drugo svetovno vojno kot tudi v drugih zgodovinskih obdobjih), t. i. državljskem pogumu, odnosu med zakonom in vestjo ter pomenu in tveganosti doslednega zagovarjanja in uresničevanja etičnih načel in idealov.

Učencem lahko po ogledu filma zastavimo naslednja vprašanja:

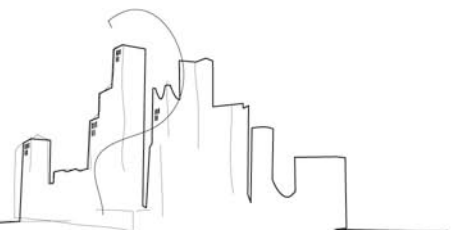




O vsebini: Kako bi opisali Sophie, v čem se razlikuje od svojih vrstnic in v čem je podobna današnjim dekletom? Kaj je pripeljalo do njene aretacije, je bilo njeno in Hansovo početje lahkomišno, kako so se drugi študentje odzvali na letake in njuno aretacijo? Kaj si mislite o hišniku? Od kod Sophie med zasliševanjem črpa moč in v kaj verjame? Kako Sophie in Mohr definirata "svobodo", "čast", "zakon" in "vest"? Kateri od teh pojmov so za vas pomembni? Kakšen je odnos med Sophie in Hansom in kakšno vlogo igra med člani Bele vrtnice prijateljstvo? Kako se Sophie vede med zasliševanjem (pomislite na njen način izražanja in telesno govorico), kdaj spremeni svojo strategijo in kaj želi s tem doseči? Kako bi opisali kriminalista Mohra? Na katerih mestih Mohr med zasliševanjem uporabi sredstva manipulacije (nedokazane trditve, floskule, tehnike imponiranja, zaupljivost, presenečenja) in kako se Sophie nanje odzove? Kaj Mohra pripelje do dvomov o sebi in kako se ti dvomi kažejo? Zakaj poskuša Mohr Sophie rešiti pred smrtno kaznijo in zakaj Sophie njegovo "rešilno bilko" zavrne? V kakšnem smislu je postopek na Ljudskem sodišču v nasprotju z modernimi predstavami o sodstvu in pravičnosti? Mislite, da je Sophie za svoj pogum plačala previsoko ceno? Zakaj Christoph Probst malo pred usmrtno izjavi, da odpor ni bil zaman? Kako bi na podlagi Sophiejinega vedenja in življenjske poti definirali pojma "državljski pogum" in "odpor"? V čem se odpor članov Bele vrtnice razlikuje od odpora v moderni demokraciji in v čem so njune podobnosti?

O filmski govorici: Kaj menite o režiserjevi odločitvi, da se v filmu osredotoči na eno samo članico Bele vrtnice in njene zadnje dni pred smrtjo? Kako so predstavljene dejavnosti skupine in ali to za razumevanje filma zadostuje? Kakšno je prevladujoče vzdušje v filmu in s katerimi filmskimi sredstvi ga režiser vzbudi (pomislite na scenografijo, osvetljavo in kamero)? V čem se akcija z letaki na univerzi razlikuje od poznejših prizorov (pomislite na perspektivo kamere, montažo in glasbo)? Kako je inscenirano zasliševanje? S katerimi filmskimi sredstvi je nakazano dramatično poslabšanje Sophiejinega položaja?

O kontekstu filma: Kdo so bili člani Bele vrtnice, kje so se spoznali, kaj jih je družilo in zakaj so se odločili za odpor? Kaj so bili njihovi politični cilji? Kako so izdelovali in razdeljevali letake? Kako so se na letake odzvali nacisti, kako bi se nanje odzvalo sodstvo v sodobni demokratični državi in ali poznate države, v



katerih se še danes oblast bori proti odpornikom na tako oster način, kot se je v Hitlerjevi Nemčiji? Kaj je v materialnem smislu oteževalo akcije Bele vrtnice (pomislite na današnje komunikacijske tehnike)? Kakšen pomen ima Bela vrtnica za povojno Nemčijo? Kakšno je vaše mnenje o njenih članih in njihovem delovanju? Bi se jim hoteli in upali pridružiti?

## vir

[www.bpd.de/sophiescholl](http://www.bpd.de/sophiescholl) (Bundeszentrale für politische Bildung)

[www.geschwister-scholl-heim.de](http://www.geschwister-scholl-heim.de) (Geschwister-Scholl-Heim)

[www.imdb.com](http://www.imdb.com) (The Internet Movie Database)

[www.kino-zeit.de](http://www.kino-zeit.de) (Das Portal für Arthouse – Film und Kino)

[www.weisse-rose-stiftung.de](http://www.weisse-rose-stiftung.de) (Weiße Rose Stiftung)

de.wikipedia.org, en.wikipedia.org (Wikipedia)

Kavčič, Bojan/Vrdlovec, Zdenko. 1999.: *Filmski leksikon*. Modrijan, Ljubljana.

